

Themapreek over Mattheüs en zijn boodschap

Broeders en zusters,

Vanavond staan we stil bij Mattheüs en zijn boodschap. Uiteraard hebben we het dan over de boodschap die hij in zijn evangelie met ons als zijn lezers wil delen. Dit jaar lezen we van Advent tot en met Pasen met regelmaat uit dit evangelie, en in deze themadienst willen we de mens Mattheüs beter leren kennen, en ook op het spoor komen waarom juist hij het evangelie schreef zoals hij dat deed.

Een belangrijke reden om een evangelie, een biografie over Jezus, te schrijven, is dat de eerste christenen wilden vastleggen hoe het allemaal begonnen was. Naarmate de jaren verstreken, nam de behoefte daaraan toe. Zeker toen de ooggetuigen weg begonnen te vallen. Het gaat de evangelisten om de komende generaties. Dat die ook kunnen lezen wat er allemaal was gebeurd, en waar het op aan komt. Want inmiddels was de kerk ontstaan, de beweging van mensen van de Weg. Volgelingen van Jezus.

En zo geven de evangeliën in wat ze beschrijven een verslag van een cruciale scène in Gods plan met deze wereld. Aan deze etappe, die van de weg van Jezus als God in ons midden, ging de weg van God met Israël vooraf. En het verhaal houdt na het laatste hoofdstuk niet op. Dan gaat het de wereld in. De lezers van de evangeliën, ook dat van Mattheüs, van de eerste generatie tot en met de onze, Jood of heiden, ieder die gelooft in Jezus, we worden allemaal uitgenodigd om onze rol te spelen in de voortgaande geschiedenis van God met deze wereld, waarin de komst van Jezus het hoogtepunt betekende. Maar cruciaal is het om te weten hoe de weg van Jezus is gegaan. En daarom zijn we tot op de dag van vandaag dankbaar dat mensen als Mattheüs dat op schrift hebben gesteld.

Als we de evangeliën lezen is het belangrijk dat we beseffen dat daarin wordt teruggekeken op het leven van Jezus, door kruis en open graf heen. Duidelijk is dat de evangeliën achteraf geschreven zijn. De schrijvers kijken terug op wat er gebeurde, en kunnen daarbij nooit meer vergeten dat Jezus inmiddels de gekruisigde én opgestane is. Daar gaan ze niet achter terug. En regelmatig grijpen ze in hun beschrijving van wat Jezus doet, al vooruit op wat gaat komen aan het eind van zijn leven.

Daarbij is er bij elke evangelist sprake van een eigen bril waardoor hij het leven van Jezus beziet. Gelukkig maar! Want als we naar het eigene van ieders boodschap luisteren, ontdekken we ook hoe iedere evangelist een ander facet laat zien van de diamant die het leven van Jezus is! En dat is zonder meer verrijkend! Want het leven en het werk van Jezus is niet in door één schrijver helemaal te 'vangen'. Juist de diversiteit is verrijkend.

Toch bestaat er ook een nauwe relatie tussen de evangeliën. In elk geval tussen Mattheüs, Marcus en Lucas. De meest gangbare theorie, is dat Marcus het oudste evangelie is. Mattheüs en Lucas gebruikten onafhankelijk van elkaar het werk van Marcus. Dat hadden ze zeg maar op hun bureau liggen. Daarnaast hadden ze beiden de beschikking over een andere geschreven bron, die we nu niet meer afzonderlijk hebben. En natuurlijk had ieder van hen ook eigen bronnen en eigen kennis tot z'n beschikking.

Het bijzondere is nu, dat we juist doordat dezelfde bronnen gebruikt werden, kunnen zien waar de evangelisten hun *eigen* accenten legden. Juist in de manier waarop ze hun bronnen gebruiken, blijkt welk eigen punt zij willen onderstrepen als ze verslag doen van een gebeurtenis in het leven van Jezus.

Wie was Mattheüs?

Vanavond zoomen we in op Mattheüs. Wie was hij? Wat weten we van hem? Drie elementen springen eruit.

1. Mattheüs was een Jood. Ook de andere naam waaronder we hem kennen, Levi, is Hebreeuws. Zijn Joodse achtergrond blijkt vooral ook uit het belang dat hij hecht aan de relatie met het Oude Testament. Voortdurend laat hij zien dat in Jezus de eerdere etappe in Gods heilsplan, namelijk de weg die Hij ging met Israël, tot vervulling komt. Tot haar diepste bestemming. Er wordt dan ook wel gedacht dat Mattheüs, meer dan andere evangelisten, vooral christenen op het oog had die een achtergrond hadden in het Jodendom. En het ligt dan ook erg voor de hand dat hij daarbij de hoop had dat zijn volksgenoten, die Jezus nog niet als Messias herkend hadden, dat na lezing van zijn evangelie alsnog zouden doen.
2. Het tweede dat we weten over Mattheüs is dat hij een tollenaar was. We lezen het verhaal over zijn roeping, zoals hij dat zelf beschrijft. Hij was tollenaar in Kapernaüm. Hij werkte dus in Galilea, en dat betekende dat koning Herodes zijn baas was. Tollenaars inden de belastingen die de Romeinen oplegden. Maar in Galilea zat Herodes daartussen. Hij ontving de belastingen, en moest daarvan afdragen aan de Romeinen, omdat hij door hen geduld werd als koning van de Joden.

Voor het innen van de belastingen had Herodes dus ook eigen tollenaars in dienst. Mattheüs was één van hen, en nadat hij door Jezus geroepen was hem te volgen, kwamen er veel van zijn collega-tollenaars bij hem thuis, om samen met Jezus te eten. Prachtig!

We weten allemaal dat deze tollenaars er niet goed opstonden bij de rest van het volk. Verraders van de nationalistische zaak waren ze volgens velen. Collaborateurs. En daarbij corrupte zakkenvullers. Ze mochten niet in de synagoge komen, en werden beschouwd als uitschot. De meesten van hen lieten

zich dan ook weinig gelegen liggen aan God en zijn geboden. Hoe kan het dan dat Mattheüs de Thora dan toch zo goed kende?

3. Voordat we daarop terugkomen, zoomen we in op een derde element dat de mens Mattheüs tekent. En dat is zijn radicale gehoorzaamheid toen Jezus hem riep hem te volgen. Want hij schroomde niet om zijn ex-collega's uit te nodigen voor de maaltijd met Jezus. Hij deelde zijn bekering in zijn netwerk. Een leermoment voor alle volgelingen van Jezus, denk ik! Maar het waren wel zijn *ex-collega's*. Mattheüs had namelijk zijn baan opgegeven. De vissers onder de discipelen konden later hun werk weer oppakken, bijvoorbeeld na de opstanding toen ze in Galilea waren. Maar dat was voor Mattheüs geen optie meer.

Dit blijkt bijvoorbeeld uit een prachtig detail in hoofdstuk 10 vers 4. In de lijst met namen van de leerlingen vermeldt deze evangelist bij twee hun beroep of achtergrond. Bij zichzelf, en bij Simon Kananites. Dat betekent: Zeloot. Een nationalist pur sang dus. Twee uitersten. Een tollenaar en een nationalist die geweld niet schuwde. Beiden geroepen door Jezus. Prachtig hoe de schrijver fijntjes laat zien hoe hier ongetwijfeld sprake moet zijn geweest van verzoening tussen deze twee. Want beiden volgden nu een andere koning. Jezus. En ik denk dat Mattheüs hiermee ook een belangrijk punt maakt over de kerk en de gemeente. Daarin zoek je elkaar niet op als club van gelijkgestemden. Maar daarin vallen vroegere barrières, van belang in de maatschappij, weg in het licht van het evangelie. Het is goed om zo ook eens naar ons eigen gemeente-zijn te kijken. Lukt het ons dat soort 'wereldse' tegenstelling te overwinnen in het licht van het koningschap van God?

De leerlingen van Jezus geven het goede voorbeeld door een tollenaar in hun kring te dulden. Simon de Zeloot voorop, maar ook de andere leerlingen, zeker die uit Kapernaüm, zullen Mattheüs gekend hebben. Regelmatig tol aan hem betaald moeten hebben. Maar hij werd één van hen, want Jezus riep ook hem. Uit een andere passage in het evangelie blijkt ook dat Mattheüs zijn beroep als tollenaar had losgelaten. In hoofdstuk 17 vers 24-27 geeft Jezus onderwijs over het betalen van belastingen.

De rode draad in dat gedeelte is dat Jezus zichzelf en zijn leerlingen vrijstelt van belastingplicht. Want zij zijn kinderen van God, de Heer over de hele wereld. En kinderen van de koning betalen geen belasting aan hun vader. Toch voorziet Jezus in een muntstuk, dat Petrus vindt in de bek van een vis. De reden die Hij ervoor geeft, is dat het niet goed is om onnodig weerstand op te roepen.

Mattheüs vermeldt dit verhaal als enige van de evangelisten. Dit geeft aan dat het veel voor hem betekende. Hijzelf was bevrijd van de slavernij van het systeem van belastingheffing, dat als een loden last op het volk drukte. Ja, hij was vrij van de afgodendienst aan de Mammon, de god van het geld.

4. Zo leren we Mattheüs kennen als Jood, die als tollenaar gemene zaak maakte met de overheersers. Dit liet hij radicaal los toen Jezus hem riep met die twee allesbeslissende woorden. Volg mij. Sommige uitleggers vragen zich af of aan deze radicale beslissing misschien een etappe vooraf is gegaan. Zeker omdat de vraag blijft hangen hoe Mattheüs als ex-tollenaar er in zijn evangelie blijkt van geeft de Thora goed te kennen. We focussen dan op de figuur van Johannes de Doper.

Een opvallende passage, die ook alleen Mattheüs vermeldt, staat in hoofdstuk 21 vers 28-32. Een gelijkenis over twee zonen.

De eerste zoon wordt door Jezus gelijkgesteld aan tollenaars en hoeren die reageerden in geloof op de prediking van Johannes de Doper. Want daarover gaat het hier. De Joodse leiders deden dat niet, en zo gaan deze tollenaars en de hoeren hen voor in het Koninkrijk van God.

Er is wel gedacht dat Mattheüs dit vertelt, omdat hij deel uitmaakte van die groep die in geloof reageerde op de prediking van de Doper. Lucas vertelt in zijn evangelie ook over deze groep tollenaars die bij de Doper kwamen. Als Mattheüs daarbij was, kan het goed zijn dat hij toen de stap heeft gemaakt om de Thora nauwkeuriger te gaan bestuderen. Om zich te bekeren van zijn levensweg die niet spoorde met het Koninkrijk van God.

Wie weet had hij later Jezus horen preken in Galilea. Een boodschap die ook Johannes had gebracht: Bekeert U, want het Koninkrijk der hemelen is nabij gekomen. En zo was het proces van bekering, van omkeren op zijn levensweg, al begonnen en een stukje gevorderd. En toen kwam daar die radicale oproep van Jezus, persoonlijk aan hem gericht. Zittend in zijn tolhuids. 'Volg mij.' En hij liet zijn oude leven achter zich, om voortaan achter Jezus aan te gaan. Zijn voetstappen te drukken.

Prachtig! En wat een ingrijpende stap! De evangelist vertelt zelf in hoofdstuk 10 hoe het eraan toeging tijdens de eerste missie waarop Jezus zijn leerlingen stuurde. Hij stuurde hen op weg zonder geld, zonder extra stel kleren. Zo anders dan zijn leven in luxe dat hij op had gegeven. Niet langer zelf beschikkend over zijn leven, maar als een leerling luisterend naar zijn Meester.

Gemeente, het is prachtig om te zien hoe Mattheüs als mens en als gelovige zo profiel voor ons krijgt. Het laat zien hoe het volgen van Jezus je leven radicaal kan veranderen. De hele carrièreplanning van Mattheüs ging op de schop. Zouden wij daarmee uit de voeten kunnen? Wat betekent discipelschap voor ons? Heel concreet, morgen, als we in de samenleving onze plek innemen? Wat betekent het voor ons, als Jezus die twee woorden tot ons richt. Volg mij...

Voor Mattheüs betekende die woorden een radicale breuk met zijn verleden. En de weg die Jezus met hem ging liet z'n sporen na, ook toen hij, vele vele jaren

later, de pen oppakte en een evangelie schreef. Hierin zien we in de manier waarop hij schrijft, en in de thema's die hij belangrijk vindt, elementen terug die te maken hebben met zijn eigen biografie, en de manier waarop hij tot geloof kwam.

We zien dit bijvoorbeeld in een thema dat hij meer dan de anderen benadrukt. Schuld, vergeving en barmhartigheid. Zo staat in de versie die Mattheüs geeft van het Onze Vader het woord 'schuld'. Vergeef ons onze schulden. Lucas gebruikt het woord 'zonden'. Ook de gelijkenis in hoofdstuk 18, over de slaaf die niet bereid was de schuld van zijn medeslaaf kwijt te schelden, is uniek voor Mattheüs. Net als de gelijkenis in hoofdstuk 20 over de arbeiders in de wijngaard. Vanuit zijn ervaringen als tollenaar, wist hij over corruptie en oneerlijkheid. Maar in het licht van zijn bevrijding van de Mammon, was hij diep onder de indruk van de vergevingsgezindheid van God. Een citaat dat alleen hij aanhaalt, en zelfs twee keer, lezen we zonet in hoofdstuk 9. Het komt uit Hosea 6 vers 6. 'Ik wil barmhartigheid en geen offer.' En Jezus voegt eraan toe: 'Want ik ben niet gekomen om rechtvaardigen tot bekering te roepen, maar zondaars.'

Mattheüs had persoonlijk ervaren hoe radicaal bevrijdend deze boodschap was. En hoe het ontvangen hebben van barmhartigheid, ook mag leiden tot het zelf delen daarvan. Schitterend!

De boodschap van Mattheüs de evangelist:

We laten nu de persoon en het leven van Mattheüs wat naar de achtergrond verdwijnen, om te focussen op twee hoofdlijnen uit zijn evangelie. Deze stippen we vanavond kort aan, omdat die in de preken uit het evangelie steeds ook over het voetlicht zullen komen.

Jezus als Koning:

Het eerste thema heeft te maken met Koningschap. Het thema van de preek op Kerstmorgen verwijst naar deze rode draad in dit evangelie. Koningen in de clinch. Het verhaal over Jezus, zoals Mattheüs dat vertelt, begint en eindigt met een conflict op leven en dood. Een strijd om de vraag wie terecht de titel Koning der Joden mag dragen. Maar eigenlijk omspant dit evangelie nog meer. We wezen er al op. Het gaat Mattheüs erom duidelijk te maken hoe de weg die Jezus gaat aansluit bij eerdere etappes in Gods plan met de wereld, en hoe dit na de dood en de opstanding van Jezus verder gaat. Het evangelie begint met de genesis van Jezus, zijn afkomst. En voert ons zo terug naar het allereerste begin. Via de namen van Abraham en David ontdekken we dat we hier middenin de Joodse wereld, en de weg van Israël zitten. Er begint hier in Jezus geen nieuw verhaal. Er begint wel een cruciale etappe!

Dat blijkt uit de twee namen die het kind krijgt. We lezen dat. Jezus, redder. Immanuël. God met ons. Uiteraard gaan we het evangelie naar Pasen toe lezen om te ontdekken wat deze namen betekenen in concreto. Maar we lezen zonet al het slot, waar die tweede naam terugkomt. God met ons. Ik ben met jullie, zegt Jezus, alle dagen, tot aan de voltooiing van de wereld. Zo ontspant Jezus, als God in ons midden, het hele verhaal van God met zijn wereld. Van begin tot eind. Prachtig!

Maar, we zeiden het al, het leven van Jezus is omvat door een conflict. Op leven en dood. Herodes aan het begin. Pilatus aan het eind. Mattheüs maakt ons door zijn evangelie heen vertrouwt met dit conflict. Het ontwikkelt voor onze ogen, en we leren de hoofdrolspelers kennen. Niet alleen de koningen zijn Jezus' tegenstanders, maar ook de godsdienstige leiders. We ontmoeten de leerlingen, die uiteraard aan Jezus' kant staan. We maken kennis met de schare. Als schapen zonder herder. We hoorden die woorden aan het begin. De koning werd gezien als herder. Maar Herodes was geen goede herder. Jezus wel. Hij toont in wat hij doet dat hij koning is naar het beeld dat ons in het Oude Testament wordt getekend van de ideale koning. Naar Gods hart. Zorg voor de zieken, de armen. We zingen daar straks van met psalm 72.

En zo worden we het verhaal ingezogen, op weg naar de dramatische ontknoping op het kruis en rond het open graf. Een spannende tocht, waarbij we niet als toeschouwers aan de zijlijn kunnen blijven staan.

Jezus als leraar:

Als laatste element noemen we tenslotte de redevoeringen van Jezus. Typerend zijn ze voor de evangelist Mattheüs, die meer dan de anderen onderstreept dat Jezus als leraar van de Schriften deze oude woorden radicaal herinterpreteert. Ze op zichzelf betreft. Cruciaal om hiermee vertrouwd te raken zijn de vijf redevoeringen die Mattheüs samenstelt. Vijf, zoals de vijf boeken van Mozes, de Thora. Deze redevoeringen geven diepte aan het onderwijs van Jezus. Iets waar Marcus, de bron van Mattheüs in zijn haast om ons te vertellen over de climax van Jezus' leven eigenlijk niet aan toe komt. Mattheüs neemt er gelukkig de tijd voor. Het zijn woorden van Jezus, gericht tot de schare en tot zijn leerlingen. Tegen de Joodse leiders spreekt hij fel en scherp. Zo zijn deze redevoeringen meestal niet. Ze zijn bedoeld als onderwijs aan de leerlingen vooral.

We zetten ze even op een rijtje:

1. De Bergrede. Hoofdstuk 5-7.
2. De uitzendingsrede. Hoofdstuk 10.
3. De rede in gelijkenissen over het koninkrijk/ koningschap van God. Hoofdstuk 13.
4. De kerkrede. Hoofdstuk 18.

5. De rede over het einde. Hoofdstuk 24 en 25.

We lazen het slot van het evangelie. 'Ga dan heen, maak alle volken tot mijn leerlingen door hen te leren dat ze zich moeten houden aan alles wat ik jullie heb opgedragen.' Ziedaar, de bedoeling van deze redes. Ze gaan zelfs over de grenzen van het verhaal heen, en zijn bedoeld voor de leerlingen, als zij de wereld in gaan, en nieuwe generaties vertrouwd maken met het geloof. Bijzonder!

Mattheüs toont ons zo Jezus als de leraar. Hij onderwijst geen dorre theorie, maar praktische leefregels. Jezus is de ultieme leraar van de Wet. Een nieuwe Mozes. We noemden al dat het vijf redes zijn. Daarbij wordt de eerste uitgesproken op een berg. Dat doet denken aan de Sinai. De laatste rede eindigt met het toekennen van zegen en vloek aan wie Jezus' instructies wel of niet volgen. Zo eindigt ook het boek Deuteronomium.

Jezus als nieuwe Mozes. Niet om de Thora te vervangen, maar om deze tot vervulling te brengen. Tot haar recht te doen komen. Prachtig. En het mooie is dat ook wij, lezers met heidense roots, door de schrijfarbeid van de ex-tolenaar Mattheüs kennis kunnen maken met de weg van Jezus. Die deur naar de volken wordt aan het eind van het evangelie dan ook wagenwijd opengezet. Het is bijzonder hoe het evangelie ook ons heeft bereikt, en hoe wij in dorpen in een rivierdelta in Noord-Europa ons leven mogen leiden in navolging van Jezus. Het boek dat Mattheüs naliet aan de kerk mag daarbij de komende maanden onze gids zijn. En daarmee weten we ons gezegende mensen. Amen.